

Spis treści

Wstęp	7
-----------------	---

1947: „Wolne i nieskrępowane”?

Rozdział I	
Przedstawiciele północnoamerykańskich organów prasowych w Polsce	23
Rozdział II	
Obraz kampanii wyborczej i głosowania 19 stycznia 1947 roku w relacjach korespondentów amerykańskich	43
Rozdział III	
Wybór Bolesława Bieruta na urząd prezydenta w opinii dziennikarzy amerykańskich	67
Rozdział IV	
Przyszłość Polski na łamach prasy amerykańskiej w świetle badań opinii publicznej w latach 1945–1947.	79

1989: „Najbardziej wolne od czterdziestu lat”

Rozdział V	
Prasa amerykańska i jej korespondenci o Polsce lat osiemdziesiątych	97
Rozdział VI	
Obraz wyborów parlamentarnych z 4 i 18 czerwca 1989 roku w prasie USA	123
Rozdział VII	
Wizerunek Polski w amerykańskim radiu i telewizji w kontekście podróży prezydenta Georga Busha do Polski (9–11 lipca 1989)	153
Rozdział VIII	
Wojciech Jaruzelski w ocenie amerykańskich korespondentów i publicystów.	173
Zakończenie	197
Bibliografia	203
Indeks osób	217
Summary.	221

Wstęp

„Polska to najbardziej proamerykański kraj na świecie. Jest on bardziej proamerykański niż Ameryka” – w maju 2003 roku skonstatował Adam Michnik¹. Mimo iż najnowsze wyniki badań opinii publicznej wskazują, iż stwierdzenie powyższe uległo dezaktualizacji², to bez wątpienia jest ono adekwatne w odniesieniu do opinii społeczeństwa polskiego w analizowanym w niniejszej monografii okresie lat powojennych. Potwierdzać to mogą wyniki badań opinii publicznej przeprowadzone wkrótce po upadku komunizmu³.

Tymczasem, jak stwierdził w 1981 roku Mieczysław Biskupski, „jest tylko jeden przyjaciel, jakiego Polska kiedykolwiek mogła mieć w Stanach Zjednoczonych, który może być uznany za strategicznego – jej dzieci”, natomiast „Stany Zjednoczone mają interesy, które tylko okazjonalnie są zbieżne z polskimi”⁴. W historii stosunków bilateralnych, opisaną przez Piotra S. Wandycza, niejednokrotnie odnaleźć można okresy autentycznej sympatii i zaangażowania ze strony Amerykanów na rzecz Polski i Polaków⁵. Jednocześnie badacz ten podkreśla, iż „polityka amerykańska jest i była polityką w skali globalnej”. „[W okresie międzywojennym – A.M.] jako wielkie mocarstwo Stany uważały za partnerów inne wielkie mocarstwa: ich stosunek do państw średnich i małych był niejako wypadkową »wielkiej polityki«. Kraje mniejsze traktowano otwarcie lub podświadomie jako petentów, a ich stosunki z Ameryką jako wyraźnie jednostronne”⁶. Czy w zimnowojennych realiach charakter stosunków amerykańsko-polskich uległ zmianie?

Sprowowana pytaniami dotyczącymi amerykańskiego stosunku do Polski i Polaków postanowiłam poddać go gruntownej analizie w dwóch różnych okresach, w których ważyły się jej przyszłe losy. Przedmiotem mojego zainteresowania stały się opinie o Polsce i Polakach wyrażane w amerykańskich środkach komuni-

¹ A. Purvis, *New Europe, Old Economy. Poised to join the E.U., Poland is America's new best friend. But the country is also in deep distress. A special report*, „Time”, 25.05.2003, <http://www.time.com/time/europe/html/030602/story.html>, 21-12-2004.

² Centrum Badania Opinii Publicznej [dalej cyt.: CBOS], *Polacy o wpływie Stanów Zjednoczonych na świat. Komunikat z badań*, BS/141/2008, Warszawa, wrzesień 2008, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2008/K_141_08.PDF, 2-02-2008.

³ CBOS, *Polacy o Stanach Zjednoczonych. Komunikat z badań* BS/62/17/91, Warszawa, luty 1991.

⁴ M.B. Biskupski, *Poland in American Foreign Policy, 1918–1945 „Sentimental” or „Strategic” Friendship – A Review Article*, „Polish American Studies”, 1981, Vol. 38:2, s. 5–15.

⁵ P.S. Wandycz, *United States and Poland*, London 1980.

⁶ Idem, *Polska a zagranica*, Paryż 1986, s. 153.

kacji masowej oraz w badaniach opinii publicznej. Płaszczyzną porównania zostały wydarzenia polityczne: wybory parlamentarne i prezydenckie w 1947 i 1989 roku. Nie tylko wyznaczają one ramy chronologiczne zimnej wojny, ale też w obu przypadkach odwołują się do tak drogiej Amerykanom ideałów wolności i demokracji, których wyrazem jest nieskrępowany proces wyborczy. W przypadku obu powojennych głosowań Amerykanie odegrali też istotną, choć pośrednią rolę w doprowadzeniu do ich przeprowadzenia⁷.

Pierwsze powojenne wybory w Polsce miały być przeprowadzone na mocy ustaleń podjętych w toku rozmów Wielkiej Trójki odbywających się w dniach od 4 do 11 lutego 1945 roku w Jałcie. Przy udziale przedstawicieli USA, Wielkiej Brytanii i ZSRR postanowiono tamże dokonać „reorganizacji” istniejącego już na terenie Polski Rządu Tymczasowego⁸ na „szerszej podstawie demokratycznej z włączeniem przywódców demokratycznych z samej Polski i Polaków z zagranicy”. Ten nowy twór, którego istnienie, jak zakładano, miało być niedługie, otrzymać miał nazwę Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej oraz: „obowiązek przeprowadzenia możliwie najprędzej wolnych i nieskrępowanych wyborów, opartych na głosowaniu powszechnym i tajnym. W wyborach tych będą miały prawo uczestniczenia i wystawiania kandydatów wszystkie partie demokratyczne i antynazistowskie”⁹.

Jeden z badaczy amerykańskich, William Larsh, w artykule *Jałta i amerykański stosunek do wolnych wyborów w Polsce* rozważał, jakie cele stawiali przed sobą Amerykanie, planując przyszłość Polski powojennej. Zdaniem autora, szanse na wolne wybory w Polsce powojennej były od samego początku niemal równe zeru. Działania Amerykanów w Jałcie miały doprowadzić do powstania stabilnego rządu koalicyjnego, który byłby nastawiony przyjaźnie do ZSRR. W ten sposób, gdyby udało się przekonać Sowieców, że wybory mogą wydać przyjazny im rząd, być może realne byłoby także częściowe ocalenie suwerenności w sprawach wewnętrznych Polski¹⁰. Oficjalna interpretacja postanowień konferencji była zresztą ukazywana w bardzo pozytywnym świetle. Nawet rozwiązanie kwestii polskiej, zdaniem amerykańskiego prezydenta przemawiającego przed Kongresem w dniu 1 marca 1945 roku, stanowiło: „przykład wyjątkowego współdziałania trójki najważniejszych aliantów na terenach wyzwolonych”¹¹. Różnorodne kręgi amerykańskiego establishmentu, prasa, a za nią i opinia publiczna w USA, w ocenie po-

⁷ A. Mazurkiewicz, *Dyplomacja Stanów Zjednoczonych wobec wyborów w Polsce w latach 1947 i 1989*, Warszawa 2007, s. 56–57.

⁸ Powołany przez Krajową Radę Narodową 31 grudnia 1944 w miejsce PKWN.

⁹ Komunikat z konferencji krymskiej, Jałta 11 lutego 1945 r., [w:] *Teheran–Jałta–Poczdam: dokumenty konferencji szefów rządów trzech wielkich mocarstw*, tłum. W. Dankiewicz, D. Rotfeld, Warszawa 1970, s. 207; <http://avalon.law.yale.edu/wwii/yalta.asp>, 18-12-2008.

¹⁰ W. Larsh, *Yalta and the American approach to free elections in Poland*, „The Polish Review”, 1995, Vol. XL, No.3, s. 267–280.

¹¹ Ed., J.G. Hunt, *The Essential Franklin Delano Roosevelt*, New York 1995, s. 331–332. Niewielu Amerykanów zapewne zdawało sobie sprawę z tego, iż otwierające ostatni akapit powyższego fragmentu porównanie Roosevelt zaczął od Stalina! Zob. też J.K. Zawodny, *Prezydent Roosevelt w Jałcie: profil politycznej arogancji*, „Arcana” 2000, nr 5, s. 152–159.

stanowień jałtańskich większy nacisk kładły na ich znaczenie dla przyszłego pokoju niż na cenę, jaką musiały zań zapłacić kraje znajdujące się daleko od Ameryki¹².

Istotnym, aczkolwiek początkowo niezbyt popularnym, głosem w debacie publicznej były akcje (nie tylko) prasowe amerykańskiej Polonii¹³. Także wśród Amerykanów niezwiązanych ze środowiskiem polskiej emigracji pojawiały się głosy krytyczne wobec amerykańskiej polityki względem Polski. Tymczasem postanowienia jałtańskie zostały potwierdzone w trakcie konferencji poczdamskiej, w której Stany Zjednoczone reprezentował już Harry S. Truman. Ostatecznie komunikat końcowy konferencji w punkcie IX poświęconym Polsce zawierał zapis:

„Trzy Mocarstwa przyjmują do wiadomości, że Polski Rząd Tymczasowy Jedności Narodowej, stosownie do postanowień Konferencji Krymskiej, zgodził się na przeprowadzenie jak najrychlej wolnych i nieskrępowanych wyborów na podstawie powszechnego i tajnego prawa wyborczego, w których to wyborach wszystkie stronnictwa demokratyczne i antynazistowskie będą miały prawo uczestniczyć i wystawiać kandydatów, oraz że przedstawiciele prasy sojuszniczej korzystać będą z pełnej swobody powiadamiania świata o wydarzeniach w Polsce przed wyborami i podczas wyborów”¹⁴.

Jeśli przyjąć, iż Amerykanie nie zamierzali nalegać na międzynarodową kontrolę wyborów, nie dziwi ostateczne brzmienie zapisów komunikatów końcowych obu konferencji, w świetle których międzynarodowy „nadzór” nad procesem wyborczym miały stanowić obserwacje i raporty szefów trzech ambasad (amery-

¹² W badaniu instytucji Georga Gallupa przeprowadzonym w Stanach Zjednoczonych w dniach 22–27.02.1945, 70% badanych słyszało o konferencji jałtańskiej, a spośród nich 61% oceniało jej wyniki pozytywnie. W tym samym badaniu większość respondentów stwierdzała, iż Rosji „można ufać w zakresie współpracy z USA”, [w:] *The Quarter's Polls*, Public Opinion Quarterly, Autumn 1947, Vol. 11, no. 3, s. 412 i 492. Zob. m.in. M. Small, *How We Learned to Love the Russians: American Media and the Soviet Union During World War II*, „The Historian”, 1974, Vol. 36, s. 455–478; R.B. Levering, *American Opinion and the Russian Alliance, 1939–1945*, Chaper Chill, CA, 1976; J.E. Mueller, *Public Expectations of War During the Cold War*, „American Journal of Political Science”, May 1979, no.2, s. 301–329; D.G. Januszewski, *The Case for the Polish Exile Government in the American Press, 1939–1945*, „Polish American Studies”, 1986, Vol. 28, no.1, s. 57.

¹³ W upowszechnianiu wiedzy nt. Polski i wywieraniu nacisku na władze w USA kapitalne znaczenie miało powstanie Kongresu Polonii Amerykańskiej (kongres w Buffalo NY miał miejsce w dniach 28–30 maja 1944), organizacji stanowiącej rodzaj politycznego parasola dla różnorodnych organizacji polonijnych działających w USA. *Story of the Polish American Congress and Poland's Case in Press Clippings*, Polish American Congress, Vol. 1 1944–1948, Chicago, IL, 1948; *Selected documents. A Compilation of selected resolutions, declarations, memorials, memorandums, letters, telegrams, press statements, etc., in chronological order, showing various phases of Polish American Congress activities*, Polish American Congress, Chicago IL, 1948. Zob. także S. Blejwas, *Polska Ludowa i Polonia amerykańska (1944–1956)*, „Przegląd Polonijny”, 1996, z. 1; Idem, *The Republic of Poland and the Origins of the Polish American Congress*, „Polish American Studies”, 1998, LV, no. 1 Spring; D.E. Pienkos, *For Your Freedom Through Ours. Polish-American Efforts on Poland's Behalf 1863–1991*, New York 1991; F. Mocha, *American „Polonia” and Poland*, New York 1991; G.H. Janeczowski, *The Significance of the Polish Vote in the American National Election Campaign of 1948*, „The Polish Review”, 1968, Vol. 12, no. 4, s. 101–109; J. Wojdon, „W imieniu sześciu milionów...” *Kongres Polonii Amerykańskiej w latach 1944–1968*, Toruń 2005.

¹⁴ *Teheran-Jalta-Poczdam...*, s. 475–476.

kańskiej, brytyjskiej i radzieckiej) oraz nieskrępowane doniesienia przedstawicieli prasy światowej.

Niezależnie od oceny Jałty i Poczdamu, zapowiadane wolne wybory w Polsce stać się miały praktycznym sprawdzianem stopnia realizacji podjętych uchwał ze strony ich sygnatariuszy, funkcjonowania rządu tymczasowego w Polsce i wypełniania przezeń powierzonych zadań, a także efektywności i trafności przyjętych tamże rozwiązań. Jednocześnie, stopniowo odkładane w czasie wybory parlamentarne w Polsce urastać zaczęły do rangi symbolicznego miernika jedności alianckiej, stopnia niezależności Europy Wschodniej oraz gwarancji utrzymania ram światowego systemu bezpieczeństwa, w oparciu o zawarte porozumienia międzynarodowe. Polska, której los przesądzono w Jałcie, stawała się „materiałem testowym” i areną, jedną z kilku, na której miała zrodzić się zimna wojna. Stąd też doniesienia z przebiegu głosowania, zarówno te przekazywane przez placówkę dyplomatyczną, jak i amerykańskich dziennikarzy, stanowiły przedmiot zainteresowania amerykańskiego establishmentu. Jednocześnie informacje prasowe odgrywały istotną rolę w kształtowaniu amerykańskiej opinii publicznej na temat postępów komunizmu w Europie.

Po dokonaniu się wyborczej farsy w Polsce, miesiąc po zaprzysiężeniu Bolesława Bieruta, amerykańska polityka uległa całkowitej zmianie. Wraz z ogłoszeniem doktryny prezydenta Trumana, Stany Zjednoczone weszły na drogę „powstrzymywania” postępów komunizmu na świecie¹⁵. Wkrótce potem zainteresowanie losem Polski dramatycznie zmalało, a ożywiły je dopiero wydarzenia czerwca i października 1956 roku¹⁶. Lata kolejnych kryzysów politycznych i społecznych w Europie Środkowo-Wschodniej wzmagaly zainteresowanie Amerykanów tym regionem, w tym także – zwłaszcza od sierpnia 1980 roku – Polską.

Niewątpliwie w latach 1947–1989 relacje pomiędzy Waszyngtonem a Warszawą w ogólnym wymiarze pozostawały funkcją stosunków amerykańsko-sowieckich. John R. Davis Jr., który kierował pracami amerykańskiej misji w Warszawie w latach 1983–1989, w przesłanym mi liście z dnia 22 kwietnia 2003 roku napisał, iż amerykańska polityka wobec Polski nie była równoległą wobec prowadzonej wobec ZSRR. Stosunki z Polską były zdaniem J. Davisa dostosowywane do polityki wewnętrznej pierwszych sekretarzy. „Im bliżsi byli poszanowania praw człowieka i dalsi od centralnego planowania – tym bardziej przyjacielski był stosunek USA”¹⁷. Co więcej, ambasador przyznał, że Polska zajmowała miejsce szczególne w polityce zagranicznej USA po II wojnie światowej, które wynikało między innymi z „zażenowania niemożnością dopełnienia postanowień jałtańskich”. Od 1956 roku wśród Amerykanów wzrastało zainteresowanie postę-

¹⁵ H. Truman, *Do nas należy podtrzymywanie nadziei*, [w:] *Wielkie mowy historii*, pod red. M. Gumkowskiego, Warszawa 2006, t. 3, s. 232–237.

¹⁶ M. Kula, *Paryż, Londyn, Waszyngton patrzą na październik 1956 r. w Polsce*, Warszawa 1992; J. Tyszkiewicz, *Otwarte okno w żelaznej kurtynie. Polityka administracji prezydenta Eisenhowera wobec Polski (październik 1956–styczeń 1961)*, Wrocław 2003.

¹⁷ List J.R. Davisa do A. Mazurkiewicz, [dalej cyt.: J. Davis, *List do autorki*] Charlottesville, VA, 22.04.2003.

pami Polski w dystansowaniu się od zaborczej (*obnoxious*) polityki sowieckiej¹⁸. W latach 50., 60. i 70. istotne było istnienie dużego bloku polonijnych kongresmanów na wysokich i wpływowych stanowiskach, którzy aktywnie reprezentowali interesy swoich wyborców, działając na rzecz Polski¹⁹. Apogeum w rozwoju bliskich stosunków nastąpiło wraz z instytucjonalnie wprowadzoną za Cartera polityką „różnicowania”, nakładającą się na epokę Gierka w Polsce.

Nie tylko w ujęciu J. Davisa powojenne dzieje Polski to kolejno – era Władysława Gomułki, Edwarda Gierka i Wojciecha Jaruzelskiego. Zdaniem ambasadora, od roku 1976, nie identyfikując polskich liderów z reprezentacją społeczeństwa, Amerykanie zaangażowali się we wspieranie KOR-u, a następnie Solidarności, do czasu objęcia prezydentury przez Lecha Wałęsę²⁰.

Od czasu wprowadzenia w Polsce stanu wojennego i w konsekwencji amerykańskich sankcji gospodarczych 23 grudnia 1981 roku²¹, poszerzonych 27 października 1982 o zawieszenie klauzuli specjalnego uprzywilejowania²², do roku 1987 istotnie zmieniły się także stosunki amerykańsko-polskie. Według opinii członka NSC – Richarda Pipesa, wraz z wprowadzeniem przez Ronalda Reagana sankcji wobec ZSRR (29.12.1981): „Zerwały one z syndromem Jałty, czyli milczącą zgodą na przynależność Polski do sowieckiej strefy wpływów”²³.

Rok 1985 przyniósł pierwsze oznaki rozluźnienia napięcia. W polityce międzynarodowej nie tylko zaistniał Michaił Gorbaczow, który objął funkcję Sekretarza Generalnego KPZR, wskazał potrzebę zreformowania systemu, ale Polska zaczynała wychodzić z międzynarodowej izolacji. W. Jaruzelski pojechał do

¹⁸ Wywiad autorki z J.R. Davisem, Charlottesville, VA, USA, 3.06.2003.

¹⁹ Por. przypis 13; B.W. Winid, *Rozszerzenie NATO w Kongresie Stanów Zjednoczonych 1993–1998*, Rozprawy i Materiały Ośrodka Studiów Amerykańskich UW, t. 4, Warszawa 1999.

²⁰ J. Davis, *List do autorki*. Tezę tę potwierdzają wyniki badań opinii publicznej, które wskazują, iż już w latach 70. XX wieku Amerykanie nie tylko w większości deklarowali przyjazny stosunek do Polski, ale też, że uczucia te były znacznie cieplejsze w stosunku do polskiego społeczeństwa (ok. 45%), niż rządu (33%). Harris Poll nr 2053, styczeń 1971, Q2A_8 i Q2B_8, The Odum Institute, http://www2.irss.unc.edu/data_archive/pollsearch.html, 23-03-2003.

²¹ Amerykańskie sankcje wobec Polski obejmowały: zawieszenie głównych elementów kontaktów gospodarczych z Polską, wstrzymanie odnowienia ubezpieczenia kredytów eksportowych zaciągniętych przez rząd polski w Banku Eksportowo-Importowym, zawieszenie polskich przywilejów lotniczych w USA, zawieszenie praw do połowów na amerykańskich wodach, zawieszenie licencji na eksport z USA do Polski sprzętu wysokiej technologii (elektronika i komputery). M.S. Daoudi, M.S. Dajani, *Poland: The Politactics of Sanctions*, „The Polish Review”, Vol. XXX, No2, 1985, s. 149–166. Zob. też *Address to the Nation About Christmas and the Situation in Poland*, 23.12.1981, <http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1981/122381e.htm>, 23-02-2003; *Statement on US Measures taken Against the Soviet Union Concerning its Involvement in Poland*, 29.12.1981, <http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1981/122981m.htm>, 23-02-2003. Por. *Polityka Stanów Zjednoczonych Ameryki wobec Polski w świetle faktów i dokumentów (1980–1983)*, PISM, 1984.

²² Decyzja ta była odpowiedzią na decyzję rządu polskiego z 8.10.1982 delegalizującą istniejące organizacje pracownicze, włączając zawieszony związek Solidarność. Jako oficjalny powód zawieszenia Klauzuli Najwyższego Uprzywilejowania Amerykanie podali niewypełnienie przez Polskę zobowiązań wynikających z GATT. *Ibid.*

²³ W latach 1981–1982 R. Pipes był doradcą prezydenta Reagana, specjalistą do spraw wschodnioeuropejskich i sowieckich. R. Pipes, *Zyłem. Wspomnienia niezależnego*, przekł. D.M. Dastych, W. Jeżewski, Warszawa 2004, s. 178.

Francji na zaproszenie François Mitteranda, Willy Brandt przyjechał do Polski, w styczniu 1987 roku do Polski przyjechał zastępca sekretarza stanu John Whitehead, a w ślad za nim coraz liczniej przybywać zaczęli inni prominentni goście z USA²⁴.

W odpowiedzi na kolejne ustępstwa polskiego reżimu następowało też stopniowe znoszenie amerykańskich sankcji – ostatnią wycofano w lutym 1987 roku²⁵. W marcu 1987 w efekcie wizyty członka Wydziału Zagranicznego Sekretariatu KC PZPR Józefa Czyrka w USA ustalono, że USA i Polska wymienia ambasadorów i rozpoczęły się narady nad kandydaturami z obu stron, które mogłyby liczyć na ich akceptację²⁶.

Wraz z decyzją o rozpoczęciu obrad Okrągłego Stołu wiadomym stało się, że Polacy rozpoczęli swoisty eksperyment, podejmując szeroki dialog opozycji z rządem²⁷. Zawarte w *Stanowisku w sprawie reform politycznych*, stanowiących część porozumień Okrągłego Stołu, decyzje o wprowadzeniu pluralizmu politycznego, wolności słowa, demokratycznym trybie powoływania organów przedstawicielskich władzy państwowej, niezawisłości sądów, swobodnie wybieranym samorządzie terytorialnym²⁸ musiały budzić zainteresowanie co do możliwości ich faktycznej realizacji – bezprecedensowej w historii państw bloku komunistycznego.

Postanowienia o przeprowadzeniu częściowo wolnych wyborów, przywróceniu senatu i urzędu prezydenta uchwalone przez sejm już 7 kwietnia 1989 roku

²⁴ Wstęp [w:] Red. W. Borodziej, A. Garlicki, *Okrągły Stół. Dokumenty i materiały*, Warszawa 2004, t. I.; *Polska 1986–1989: koniec systemu*. Materiały międzynarodowej konferencji, Miedzeszyn, 21–23.X.1999, t. 2: dyskusja, pod red. A. Paczkowskiego, Warszawa 2002, s. 44; Helen Davis polczyła, że w ciągu 3 lat i 6 miesięcy Polskę odwiedziła ponad 1/3 Izby Reprezentantów i blisko 1/3 amerykańskiego Senatu. H.C. Davis, *Amerykanka w Warszawie: wspomnienia żony amerykańskiego dyplomaty z czasów poprzedzających upadek komunizmu w Polsce*, tłum. E. Krasieńska, Kraków 2001, s. 89–99.

²⁵ Pierwszym ustępstwem polskiego rządu było zniesienie stanu wojennego 22 lipca 1983 roku i ogłoszenie częściowej amnestii obejmującej więźniów politycznych. W odpowiedzi Amerykanie 2 listopada 1983 roku przyłączyli się do rozmów państw zachodnich na temat rozłożenia polskich długów i przywrócili prawa do połowów na amerykańskich akwenach. 19 stycznia 1984 roku, z uwagi na „ogólne polepszenie sytuacji”, przywrócono prawa LOT-u do lądowania w amerykańskich portach lotniczych. 22 lipca 1984 roku rząd polski ogłosił amnestię, w tym zwolnienie 652 więźniów politycznych. Amerykanie nie zdecydowali się w odpowiedzi znieść wszystkich nałożonych sankcji. Zniesiono ostatnie ograniczenia względem LOT-u, wznowiono fundusze na wymianę naukową, wycofano sprzeciw wobec polskiego członkostwa w MFW. M.S. Daoudi, M.S. Dajani, *op.cit.*

²⁶ M.C. Quinn, U.S., *Poland to Exchange Ambassadors*, UPI, 23.09.1987, Lexis–Nexis, 12.03.2003.

²⁷ Wstęp [w:] *Okrągły Stół. Dokumenty...*, t. I, s. 5–11. We wstępie do wydawnictwa, na które składa się pięć tomów, autorzy przedstawiają stan badań i literaturę, wyodrębniając „białą i czarną legendę” Okrągłego Stołu, do której odwołuje się powyższe stwierdzenie. Na temat obrad Okrągłego Stołu zob. m.in.: Bronisław Geremek *odpowiada*, Jacek Zakowski *pyta*, Warszawa 1990; A. Mąkiewicz, *Wybory czerwcowe 1989*, Warszawa 1994; K. Dubiński, *Magdalenka. Transakcja epoki. Notatki z poufnych spotkań Kiszczak–Wałęsa*, Warszawa 1990; P. Raina, *Droga do „Okrągłego Stołu”*. Zakulisowe rozmowy przygotowawcze, Warszawa 1999; P. Kowal, *Dlaczego doszło do „Okrągłego Stołu”? Przyczyny zmian politycznych w Polsce w latach 1989–1990 w opiniach polityków, aktywnych uczestników wydarzeń tego okresu*, [w:] red. T. Szarota, *Komunizm. Ideologia, system, ludzie*, Warszawa 2001, s. 156–173.

²⁸ *Stanowisko w sprawie reform politycznych*, [w:] *Okrągły Stół. Dokumenty...*, t. IV, s. 9–12.

w formie zmiany Konstytucji PRL²⁹ były najbardziej jaskrawymi oznakami zmieniającej się w Polsce sytuacji politycznej. Na podstawie obserwacji stopnia realizacji tych postanowień stosunkowo najłatwiej było śledzić Amerykanom rozwój demokracji w Polsce. Jeśli przyjmowano, iż Okrągły Stół stanowił wydarzenie przełomowe w najnowszych dziejach Polski, to obserwacja formowania się odrestaurowanych instytucji, chociażby przy częściowym udziale społeczeństwa, które po ponad 40 latach zniewolenia mogło dać nieskrępowany wyraz swojej woli, stanowiła zapewne najbardziej fascynujący element analizy sytuacji w Polsce. Po raz drugi po 1945 roku głosowanie w wyborach parlamentarnych i wybór prezydenta miały się okazać politycznym przełomem.

W oparciu o analizę amerykańskiej prasy w niniejszej pracy podjęłam próbę wykazania, w jaki sposób problematyka polska lat 1947 i 1989 była przedstawiana odbiorcom i społeczeństwu Stanów Zjednoczonych. Co więcej, czy wobec wpisania się „polskiego problemu” w genezę i finał zimnej wojny polskie władze próbowały wpływać na treści przekazywane przez media amerykańskie? Jak Amerykanie postrzegali szanse funkcjonowania demokracji w Polsce w 1947 i 1989 roku? I wreszcie – czy można zaobserwować wspólne elementy wizerunku Polski w USA w krańcowo różnych okresach naszej najnowszej historii?

Opracowanie niniejsze stanowi próbę odmiennego od tradycyjnego (dyplomatycznego) spojrzenia na relacje amerykańsko-polskie. Znaczenie środków masowego przekazu, niejednokrotnie umiejętnie sterowanych polityką rządu, polega nie tylko na przekazywaniu wiadomości, ale też na ich selekcji. Oznacza to, że mass media nie narzucają opinii swoim czytelnikom, ale podają im tematykę, w ramach której toczy się bądź nie społeczna debata. Tym samym analizowane opinie oddają stan wiedzy i świadomości Amerykanów w uwzględnionych okresach, który uzupełniłam w pracy wynikami badań amerykańskiej opinii publicznej.

Moim zdaniem to właśnie stanowisko rządu i obraz wydarzeń prezentowany przez mass media, wzajemnie sprzężone, wydają się najistotniejszymi czynnikami w kształtowaniu wizerunku świata zewnętrznego w społeczeństwach krajów wysoko rozwiniętych. Opinia publiczna zdefiniowana przez Waltera Lippmana jako „suma osobistych doświadczeń związanych z zachowaniem innych ludzi, ich potrzeb, celów, wzajemnych relacji, które wywołują reakcję grup ludzi lub jednostek działających w imieniu grup”³⁰, prowokuje wątpliwości, na ile analiza prasowa faktycznie oddaje obraz Polski wśród Amerykanów. Pro bądź antypolskie nastawienie naturalnie kształtowało się nie tylko w oparciu o informacje medialne, lecz także o osobiste doświadczenia Amerykanów w kontaktach z Polakami. Jednakże niniejsza analiza, uzupełniona badaniami opinii publicznej, ma przede wszystkim na celu wyjaśnienie powiązań amerykańsko-polskich przez pryzmat doniesień i komentarzy prasowych dotyczących tak wydarzeń w Polsce, jak i prowadzonej

²⁹ M. Kallas, *Historia ustroju Polski X–XX w.*, Warszawa 1997, s. 451.

³⁰ W. Lippmann, *Public Opinion*, New York 1997, s. 18. (Reprint z 1949 r.; Pierwsze wydanie 1922).

przez USA polityki zagranicznej względem tego kraju. W publikacji podjęłam więc kwestię, na ile decyzje podejmowane przez rząd USA znajdowały odzwierciedlenie w debacie społecznej mającej miejsce w środkach masowego przekazu. Co więcej, czy decyzje te zyskiwały społeczną akceptację?

Aby uzyskać odpowiedź na powyższe pytania, w tym także te o wizerunek Polski prezentowany przez amerykańskie środki masowego przekazu, niezbędna okazała się szeroka analiza różnego typu źródeł, przy wykorzystaniu różnorodnych metod badawczych³¹.

W badaniach nad stosunkiem amerykańskich mass mediów dokonałam niezbędnej selekcji tytułów prasowych, przy wyborze których kierowałam się kryteriami takimi jak: wielkość nakładu, zasięg geograficzny pisma, jego profil społeczno-polityczny, źródła publikowanych przez nie informacji oraz ich wzajemną niezależność. Ponadto w selekcji kierowałam się wynikami swoich wcześniejszych badań prasoznawczych obejmujących lata 1989–1995³². W rezultacie za przedmiot badań przyjął następujące tytuły: „Chicago Tribune”, „Christian Science Monitor” (tylko 1989), „Los Angeles Times”, „New York Herald Tribune” (tylko 1947), „New York Times”, „Wall Street Journal”, „Washington Post”, „USA Today” (tylko 1989). W stosunku do roku 1947 nastąpiła więc zmiana polegająca na zastąpieniu „New York Herald Tribune” (która przestała istnieć w 1966 roku), pismem, które w ciągu czterdziestu lat rosnącą jakością zagranicznych korespondencji i niezależnością od wielkich koncernów prasowych wypracowało sobie wysoką pozycję opiniotwórczą w kwestiach polityki zagranicznej USA – dziennikiem „Christian Science Monitor”. Do grona analizowanych tytułów dołączył też dziennik „USA Today”, którego pierwsze wydanie ukazało się w 1982 roku, a który szybko zyskał sobie miano gazety krajowej. Do analizy włączyłam także tygodniki – magazyny informacyjne „Time”, „Newsweek” oraz „US News and World Report” (do roku 1948 funkcjonujące jako dwa niezależne tytuły: „United States News”, „World Report”). Dostęp do zawartości powyższych tytułów pozyskałam w formie mikrofilmów (dla roku 1947) oraz przez elektroniczne bazy danych Lexis-Nexis, Dow Jones oraz ProQuest. Baza Lexis-Nexis umożliwiła również dostęp do badań opinii publicznej (Lexis-Nexis Polls) oraz stenogramów z obrad Kongresu USA (Lexis-Nexis Congressional).

Kolejnym rodzajem źródeł wykorzystanych w pracy są odnalezione przeze mnie w zbiorach Biblioteki Kongresu USA w Waszyngtonie kroniki filmowe (Motion Picture, Broadcasting and Recorded Sound Division). Dla roku 1989

³¹ Możliwość przeprowadzenia szerokiej kwerendy źródłowej uzyskałam dzięki programowi stypendialnemu American Polish Research Fellowship (Notre Dame University, USA) ufun-dowanemu przez Państwa Marthę i Stanleya Garstków.

³² A. Mazurkiewicz, *Wybory prezydenckie w Polsce w latach 1989–1995 w zwiernicadle opiniotwórczej prasy północnoamerykańskiej*, „Zeszyty Prasoznawcze”, Kraków 2002, R.XVL, nr 1–2 (169–170), s. 107–124. Wybór taki uzasadnia ponadto opinia Bartłomieja Golki, który za opiniotwórcze tytuły prasy amerykańskiej uznał takie dzienniki, jak: „New York Times”, „Washington Post”, „Wall Street Journal”, „Los Angeles Times”, „Chicago Tribune”, „Christian Science Monitor”. B. Golka, *System medialny Stanów Zjednoczonych*, Warszawa 2004, s. 141.

przedmiotem analizy zostały ponadto zapisy audycji telewizyjnych (ABC, NBC, CBS, PBS) pochodzące ze zbiorów archiwów przy Museum of Broadcast Communications w Chicago, Television News Archive w Vanderbilt University w Nashville oraz radiowych (NPR) udostępnione przez BurellesLuce Transcripts.

W niniejszej analizie pomijam natomiast źródła prasy polonijnej w USA. Polonia stanowiąca 2% ogółu społeczeństwa amerykańskiego, mimo iż stanowi niemal liczbę równą 1/4 mieszkańców Polski, nie trafiała ze swoją prasą do szerokich kręgów społecznych. Poza tym jej przedstawiciele niejednokrotnie byli tak samo podatni na wielkonakładową prasę anglojęzyczną jak inne nacje żyjące w USA. Kiedy jednak zagadnienia dotyczące działań Polonii trafiały do wytypowanych mediów anglojęzycznych, o szerokim, ogólnym spectrum odbiorców, każdorazowo zostało to odnotowane w pracy³³.

Niezbędne dla zrozumienia specyfiki amerykańskich mass mediów i ich roli w kształtowaniu polityki zagranicznej USA było poznanie literatury problemu. W jej zakresie przydatne w określeniu zależności pomiędzy polityką zagraniczną a opinią publiczną w USA okazały się zarówno starsze opracowania, m.in.: Bernarda C. Cohena, Elmera E. Cornwella Jr., jak i nowsze, jak np.: Jamesa Fallowsa, Richarda G. Niemi, Johna Muellera, Toma W. Smitha, Patricka O’Heffernana czy Erica Altermana. Ważną dla badań nad amerykańskimi środkami masowego przekazu jest też pozycja należąca do klasyki zagadnienia niezależności mediów w USA – *Media Monopoly* pióra Bena Bagdikiana³⁴. Spośród polskiej literatury przedmiotu, nowoczesne ujęcie teorii i analizy prasy przedstawił Tomasz Goban-Klas, zaś system medialny USA znakomicie zaprezentował Bartłomiej Golka³⁵. Najbliższe uchwyceniu zależności pomiędzy zimnowojenną rywalizacją mocarstw

³³ Na temat zaangażowania amerykańskiej Polonii zob.: J.N. Cable, *The United States and the Polish Question 1939–1948*, Ph.D. Vanderbilt University Nashville, TN, 1972, [niepublikowane]; M.E. Podbielski, *The Polish American Congress and their Influence on the United States Policy Toward Poland 1944–1952*, Ph.D., Catholic University of America, Washington DC 1997 [niepublikowane]; P.H. Irons, *The test is Poland: Polish-Americans and the origins of the Cold War*, „Polish-American Studies” 1973, nr 30 s. 51–59; *Wybór dokumentów do dziejów polskiego uchodźstwa niepodległościowego*, pod red. A. Suchcitz, L. Maika, W. Rojka, Londyn 1997; P. Machcewicz, *Emigracja w polityce międzynarodowej, Druga wielka emigracja 1945–1990*, t. II., Warszawa 1999.

³⁴ B. Cohen, *The Press and the Foreign Policy*, Princeton, NJ, 1963; E.E. Cornwell Jr., *Presidential Leadership of Public Opinion*, Bloomington, IN, 1965; J. Fallows, *Breaking the News. How the media Undermine American Democracy*, New York 1997; R.G. Niemi, J. Mueller, T.W. Smith, *Trends in Public Opinion: A Compendium of Survey Data*, New York, Westport, Conn., London 1989; E. Alterman, *What Liberal Media. The Truth About BIAS and the News*, New York 2003; B.H. Bagdikian, *The Media Monopoly*, Boston 2000; R. Braley, *Bad News. The foreign policy of the New York Times*, Chicago 1984; W. McChesney, *Rich Media, Poor Democracy: Communication Politics in Dubious Times*, New York 2000; P. O’Heffernan, *Mass Media and American Foreign Policy. Insider Perspectives on Global Journalism and the Foreign Policy Process*, Norwood, NJ, 1991; P. Seib, *Headline Diplomacy. How News Coverage Affects Foreign Policy*, Westport, Conn., London 1997; F.T. Smoller, *The Six O’Clock Presidency. A Theory of Presidential Press Relations in the Age of Television*, New York, Westport Conn., London 1990.

³⁵ T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i internetu*, Warszawa, Kraków 2001; B. Golka, *op.cit.*; M. Placzewski, M. Worosowicz (red.), *Dziennikarstwo śledcze. Teoria i praktyka w Polsce, Europie i Stanach Zjednoczonych*, Łódź 2006.

a polityką prasową w USA są pozycje Louisa Liebovicha i Jamesa Aronsona³⁶. Powyższe opracowania uzupełniono kwerendą w „Foreign Affairs”, „Public Opinion Quarterly”, „Polish Review”, „Polish-American Studies”, „East-European Quarterly” obejmującą okres od 1945 roku do współczesności.

W historiografii amerykańskiej kwestie relacji amerykańsko-polskich, uwzględniające reakcje prasy na wydarzenia w Polsce najczęściej wpisane są w szerszy kontekst zimnowojenny. Wśród opracowań, które najbliższe są tematyce niniejszego opracowania, wskazać należy na prace autorstwa m.in.: Piotra S. Wandycza, Johna N. Cable'a, Richarda C. Lukasa, Heatchera C. Roach oraz Williama Larsha³⁷. Problematykę wyborów w Polsce podjęli m.in.: Theodor P. Wright i Richard F. Staar³⁸.

W literaturze rodzimej problematyka polska na arenie międzynarodowej po II wojnie światowej znalazła odbicie między innymi w opracowaniu Marka K. Kamińskiego pt. *W obliczu sowieckiego ekspansjonizmu. Polityka Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii wobec Polski i Czechosłowacji 1945–1948* (wyd. 2., Warszawa 2005)³⁹. Analizy stosunku Stanów Zjednoczonych do wydarzeń w Polsce dokonał Jakub Tyszkiewicz w pracach poświęconych kryzysom lat 1956 i 1968⁴⁰. Wśród pozycji monograficznych dotyczących amerykańskiej polityki wobec Europy Wschodniej wskazać należy na prace Andrzeja Manii oraz Jadwigi Kiwerskiej⁴¹. Od początku lat 90. wydano w Polsce kilka ważnych opracowań dotyczących wyborów parlamentarnych w Polsce, w tym m.in. Mariana Skoczylasa i Czesława Osękowskiego (dot. 1947), Jacka Raciborskiego, Andrzeja Małkiewicza i Ryszarda

³⁶ L. Liebovich, *The Press and the Origins of the Cold War 1944–1947*, New York, Westport, Conn., London 1988; J. Aronson, *The Press and the Cold War*, New York 1990.

³⁷ P.S. Wandycz, *United States and Poland...*; J.N. Cable, *op.cit.*; R.C. Lukas, *The Strange Allies. The United States and Poland 1941–1945*, Knoxville 1978; Idem, *Bitter Legacy. Polish-American Relations in the Wake of World War II*, Kentucky 1982; H.C. Roach, *The National Press and US Foreign Policy: a Content Analysis of Coverage of Poland and South Africa in Time and Newsweek Magazines*, May 1992, M.A. Thesis, University of Missouri Columbia [niepublikowane]; W. Larsh, *op.cit.*; a także m.in.: J. Hauptman, *The Warsaw Uprising of 1944 in the American Press*, „The Polish Review”, Vol. 4, 1959, nr 4, s. 46–56; D.G. Januszewski, *op.cit.*; R.E. Smith, *The Treatment of the Polish Crisis in the American Press*, „The Polish Review”, Vol. 30, 1985, nr 1, s. 81–97; L.D. Orton, *The Western Press and Jaruzelski's War*, „East European Quarterly”, XVIII, no. 3, September 1984, s. 279–305.

³⁸ T.P. Wright, *The Origins of the Free Elections Dispute in the Cold War*, „The Western Political Quarterly”, Vol. 14, nr 4, December 1961, s. 850–864; R.F. Staar, *Elections in Communist Poland*, „Midwest Journal of Political Science”, Vol. 2, nr 2 May 1958, s. 200–218.

³⁹ Wyd. pierwsze Warszawa 1991 pod tyt.: *Polska i Czechosłowacja w polityce Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii 1945–1948*. Problematykę miejsca Polski w polityce mocarstw także podejmuje praca Włodzimierza Borodzieja, *Od Poczdamu do Szklarskiej Poręby. Polska w stosunkach międzynarodowych 1945–1947*, Londyn 1990, który dla przedstawienia zagadnienia stosunku Stanów Zjednoczonych do Polski korzystał w znacznej mierze z opracowań.

⁴⁰ J. Tyszkiewicz, *Otwarte okno...*; Idem, *Rozkołysana polska łódź. Dyplomacja i wywiad amerykański wobec Marca '68*, Toruń 2006.

⁴¹ A. Mania, *The National Security Council i amerykańska polityka wobec Europy Wschodniej w latach 1945–1960*, Kraków 1994; Idem, *Bridge Building. Polityka USA wobec Europy wschodniej w latach 1961–1968*, Kraków 1996; J. Kiwerska, *Gra o Europę: bezpieczeństwo europejskie w polityce Stanów Zjednoczonych pod koniec XX w.*, Poznań 2000; H. Marczevska-Zagdańska, *Stany Zjednoczone a Europa Środkowo-Wschodnia w latach 1933–1941*, Warszawa 2008.

Chruściaka (dot. 1989), oraz najnowszy zbiór referatów z rocznicowej konferencji, która odbyła się w Krakowie⁴².

Jak dotąd żadna z wymienionych pozycji nie podjęła jednak problematyki odbioru wyborów w Polsce poza jej granicami ani też próby ukazania wizerunku tworzonego przez media w USA w odniesieniu do wyborów w Polsce 1947 i 1989 roku w połączeniu z zabiegiem ich porównania. Najczęściej cytowanym źródłem informacji o reakcji zachodniej prasy na polskie wybory jest niewielki zbiór: *Faked Elections in Poland as Reported by the Foreign Observers*, pod redakcją Aleksandra Bregmana (Londyn 1947). Przedstawieniu sytuacji w Polsce odbiorcom zachodnim służyła wydana również przez Polish Freedom Movement w Londynie wcześniejsza pozycja: *Poland To-day as seen by Foreign Observers*, pod red. Mariana K. Dziewanowskiego (Londyn 1946). Obie ukazały się staraniem polskiej emigracji w Wielkiej Brytanii.

Całość pracy oparłam na układzie chronologicznym, wyraźnie wyodrębniając dwie części – lata 1947 i 1989, natomiast podział wewnętrzny i treść poszczególnych rozdziałów, ujęłam w porządku rzeczowym. Obie części stanowią analizę treści wybranych tytułów prasy amerykańskiej osadzoną w szerszym kontekście amerykańskich środków masowego przekazu (radia, telewizji, kronik filmowych itp.) oraz badań opinii publicznej. Tytuły obu części stanowią najczęściej powtarzające się określenia zaczerpnięte z prasy amerykańskiej. W 1947 roku najczęściej pisano o pogwałceniu zapisów konferencji Wielkiej Trójki, przypominając czytelnikom, że miały być one „wolne i nieskrępowane”, a charakteryzowały je przemoc i oszustwa. W 1989 roku najczęściej pojawiającym się określeniem wyborów było: „najbardziej wolne od czterdziestu lat”. Porównanie wyborów parlamentarnych z 1947 i 1989 roku nie jest więc zabiegiem sztucznym, o czym świadczyć też mogą zamieszczone przed każdą z sekcji rysunki satyryczne. W 1989 roku Amerykanie niejednokrotnie odwoływali się do głosowania z roku 1947, nie wspominając o iluzorycznych głosowaniach z lat 1952–1985.

Oba człony pracy otwierają rozdziały poświęcone charakterystyce środków masowego przekazu w latach 40. i 80. oraz ogólna ocena stopnia ich zainteresowania problematyką polską. W części pierwszej dotyczącej roku 1947 przedstawiłam postaci korespondentów prasowych z USA, omówiłam ich korespondencje oraz komentarze redakcyjne. Połączenie tematyki wyborów w Polsce z debatą społeczną w USA dotyczącą kierunku polityki zagranicznej znalazło odzwierciedlenie w skierowaniu mojej uwagi na stosunek mass mediów do nowych władz ko-

⁴² M. Skoczylas, *Wybory do sejmu ustawodawczego z 19 stycznia 1947 r. w świetle skarg ludności*, Warszawa 2003; Cz. Osękowski, *Wybory do sejmu z 19 stycznia 1947 roku w Polsce* Poznań 2000; J. Raciborski, *Polskie wybory. Zachowania wyborcze społeczeństwa polskiego 1989–1995*, Warszawa 1997; A. Małkiewicz, *op.cit.*; R. Chruściak, *System wyborczy i wybory w Polsce 1989–1998*, Warszawa 1999. Warto wskazać także m.in. na nast. pozycje: *Kampania wyborcza i wybory do Sejmu Ustawodawczego 19 stycznia 1947*, (oprac.) J. Wrona, Warszawa 1999; N. Pietrow, *Sztuka wygrywania wyborów*, „Karta” 1996, nr 18, s. 121–129; S. Wójcik, *Sfalszowane wybory*, „Zeszyty Historyczne”, z. 43, Warszawa 1981; A. Dudek, *Reglamentowana rewolucja. Rozkład dyktatury komunistycznej w Polsce 1988–1990*, Kraków 2004. *Koniec jałtańskich złudzeń. Sfalszowane wybory – 19 I 1947*, (red.) M. Wenklar, Kraków 2007.

munistycznej Polski. Odtworzenie wizerunku „nowej” Polski w kontekście badań powojennej opinii publicznej w USA posłużyło ukazaniu rzeczywistości, w jakiej rozdził się wizerunek Polski powojennej.

Analogicznie, w części dotyczącej wydarzeń w Polsce w 1989 roku omówiłam korespondencje prasowe, jednakże uwagę skupiłam tu także na relacjach telewizyjnych, nowym medium w odniesieniu do lat 40., które zrewolucjonizowało rynek medialny w USA. Szczególną uwagę zwróciłam przy tym na stosunek amerykańskich korespondentów i publicystów do nowych władz oraz na wzmożone zainteresowanie problematyką polską w USA związane z wizytą prezydenta G. Busha w Polsce.

W pracy używam nazwy Solidarność bez apostrofów w odróżnieniu od NSZZ „Solidarność”, podkreślając w ten sposób różnicę pomiędzy związkiem zawodowym a grupami opozycji skupionymi wokół Lecha Wałęsy, które przez Amerykanów najczęściej wymiennie określane były jako opozycja lub Solidarność. Stosowane przez amerykańskich dziennikarzy określenie *regime* dla określenia polskich władz przejęłam, stosując określenie „reżim”. Świadoma jestem różnicy znaczeniowej, jaka zachodzi w rozumieniu tego słowa przez osoby anglojęzyczne (rząd, ustrój, styl, sposób sprawowania rządów), a osoby posługujące się językiem polskim, w którym słowo to ma jednoznacznie pejoratywną konotację. Jednakże, zważywszy na fakt, iż słowo *regime* stosowane było w odniesieniu do władz PRL, najczęściej wraz z towarzyszącym mu przymiotnikiem *Communist* pozwoliłam sobie utrzymać to nazewnictwo w analizowanych latach 1947 i 1989 jako identyfikujące charakter tejże władzy. Wszystkich tłumaczeń z języka angielskiego zamieszczonych w tekście dokonałam samodzielnie i za ich treść ponoszę wyłączną odpowiedzialność.

Artykuły redakcyjne lub komentarze zamieszczane przez redakcję czasopism, z uwagi na nazwę sekcji, w których się znalazły, określiłam „Op-Ed” (*Opinion-Editorial*). Korzystając ze źródeł i opracowań zamieszczonych w Internecie, dysponując datą ich umieszczenia w sieci, podawałam ją w formacie przyjętym dla wszystkich pozostałych publikacji (np. 1.01.2001). Każdorazowo umieszczałam ponadto daty określające, kiedy korzystałam z cytowanego źródła, które dla odróżnienia w tekście utrwalam w formacie 1-01-2001. Przyjęłam również zasadę, że przy podawaniu miejsca publikacji w USA, poza przypadkami, gdy było to oczywiste, jak np. Nowy Jork, wprowadzałam dwuliterowy, skrócony zapis identyfikujący konkretny stan, zgodny z oznaczeniami stosowanymi w Kongresie USA.

Ponieważ syn 41. prezydenta USA George’a Herberta Walkera Busha, George Walker Bush (43. prezydent) nie występuje na stronach niniejszej książki, zdecydowałam, by konsekwentnie stosować zapis G. Bush dla określenia amerykańskiego prezydenta urzędującego w latach 1989–1993.

Pragnę serdecznie podziękować wszystkim, którzy swoją życzliwością i wsparciem umożliwili mi zrealizowanie mojego zamierzenia naukowego. Przeprowadzenie szeroko zakrojonych badań w Stanach Zjednoczonych nie byłoby możliwe

bez wsparcia Państwa Marthy i Stanleya Garstków, którzy ufundowali stypendium badawcze w ramach American Polish Research Fellowship na Notre Dame University w USA, oraz Fundacji Kościuszkowskiej, dzięki wsparciu której mogłam zaktualizować swoje badania w trakcie pobytu w Immigration History Research Center w Minnesocie.

Dziękuję pracownikom mojej macierzystej uczelni, którzy zawsze chętnie służyli mi radą i pomocą. Szczególnie serdeczne wyrazy podziękowania za cenne wskazówki badawcze składam Panom Profesorom Wiktorowi Peplińskiemu oraz Mieczysławowi Nurkowi. Za okazaną mi życzliwość i cenne rady dziękuję także prof. Andrzejowi Walickiemu, Louisowi Liebovichowi oraz reżyser filmu „Far from Poland” – Jill Godmilow, której opinii i uwagi pomogły zrozumieć charakter, nastrój i klimat amerykańskiego stosunku do Polski i Polaków po 1980 roku.

Książkę dedykuję moim rodzicom: Danucie i Janowi Neubauerom oraz teściom: Wandzie i Romualdowi Mazurkiewiczom, bez których pomocy, wsparcia i wyrozumiałości pogodzenie pracy naukowej z udanym życiem rodzinnym byłoby znacznie trudniejsze.